

BÖLÜM 23

I-ARTUKLU SALİH KÜÇÜK DÖNEMİ

Bu bölüm, Artuklu Sultanı Salih Şihabeddin Ahmed (Melik es-Salih Küçük)'in M.S. 1406-1409 yılları arasındaki hükümdarlık dönemini, Timur'un bölgedeki yıkıcı etkilerini, Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasındaki mücadeleleri ve Artuklu Devleti'nin son dönemlerindeki dağılma sürecini ele almaktadır.

1-M.S. 1406-1409: Artuklu Salih Şihabeddin Ahmed (Melik es-Salih Küçük) Döneminde Mardin

Timur Han, Sultan İsa'nın yerine yeğeni **Melik Salih'i** tahta çıkardı. Ancak bir süre sonra Timur Han, İsa'yı affetti.¹ Melik Salih'in lakap ve unvanı **Salih Şihabeddin**, ismi ise **Ahmed**'dir. "Camiu'd-Düvel" isimli eserde, Melik İsa'nın yeğeni olarak gösterilmektedir. Melik Salih, 1407 yılında yakıp yıktığı yerleri onarmaya çalıştığı bu dönemde, yine bir Türkmen aşireti olan **Karakoyunlu Kara Yusuf** Mardin'i iki yıl boyunca kuşattı.

2-Timur'un Yıkıcı Etkileri ve Süryani Manastırları

Timur'un bölgede bulunduğu sıralarda birçok yıkım ve yağmaların yapıldığı Süryani kaynaklarında görülmektedir. Mardin **Deyrülzafaran Kilisesi** ve Midyat'ta bulunan **Mor Gabriel Manastırı'nda** bulunan altınları almak için bu kiliselerde büyük tahribatlar yaptığı yönündedir. 1402-1407 yılları arası Mardin'e her geliş ve gidişinde zararlar vermiştir. Günümüzde bazı Süryani turist rehberleri Mardin'i 1402-1407 yıllarını Osmanlı mülkü gibi sunmaktadırlar. Cumhurbaşkanlığı Forsu'nda bulunan on altı yıldızdan birinin Türk Timur Devleti olduğunu unutarak, kiliselerinden alınan bir miktar altını ileri sürerek kinlerini günümüze kadar taşımaları, Mardin'de Artuklular'ın tesis ettiği kardeşlik ve geniş hoşgörüsüne uygun değildir ve münasip bir lisanla anlatılması gerekmektedir.

3-Deyrülzafaran Manastırı, Mardin'in 4 kilometre doğusunda, Mardin Ovası'na hakim bir noktadadır. Üç kattan oluşan Manastır, 5. yüzyıldan başlayarak farklı

zamanlarda yapılan eklentilerle bugünkü haline 18. yüzyılda kavuşmuştur. Manastır, MÖ Güneş Tapınağı, daha sonra da Romalılar tarafından kale olarak kullanılan bir yapılar topluluğu üzerine inşa edildi. Romalılar bölgeden çekilince Aziz Şeymun bazı azizlerin kemiklerini buraya getirterek kaleyi manastıra çevirdi. Bu nedenle Manastır, önceleri Mor Şeymun Manastırı olarak biliniyordu. Mardin ve Kefertüth Metropolitisi Aziz Hananyo'nun 793 yılından başlayarak büyük bir tadilat yapmasından sonra Manastır onun adıyla, **Mor Hananyo Manastırı** olarak bilindi. 15. yüzyıldan sonra da Manastır'ın etrafında yetişen zafaran (safran) bitkisinden dolayı Manastır, **Deyrülzafaran (Safran Manastırı)** adı ile anılmaya başlandı. Bu tarihçe bile bize Manastır'ın Anadolu Fatih Sultan Alparslan'ın bu toprakları kılıç hakkı olarak aldığını ve torunu, Mardin'in kale dışı yerleşimi iskana açan İlğazi Bey tarafından ibadet amaçlı olarak tahsis edilmiş olduğunu göz önünde bulundurmamız gerektiğini göstermektedir. **Mor Gabriel Manastırı** da Malazgirt'te mağlup olan Bizans yapısı olması ve kılıç hakkı olarak sahip olunan bir yer olmasıyla Artuklular tarafından kullanım amaçlı verilmiş olduğu tarihi bir gerçektir.

4-Karakoyunlu-Akkoyunlu Mücadelesi ve Artuklu Hanedanının Sonu

Melik Salih, bir adamını göndererek Akkoyunlu Beyi **Kara-Yülük Osman'ın** Mardin üzerine yürüdüğünü, eğer süratle yetişilmezse kalenin onun eline geçeceğini bildirdi. Bunu haber alan Karakoyunlu Kara Yusuf, bazı Kürt beylerini de yanına alarak Amid (Diyarbakır) dolaylarından geldi ve burada kalabalık bir kuvvetle önüne çıkan Akkoyunlu Kara Yülük'ü bozguna uğratıp kaçmaya mecbur etti.²

Bundan sonra Mardin'e gelen **Yusuf Bey**, Melik Salih'e kendi kızlarından birini nikâhlayarak ona Musul'u verdi. Beylerinden Ali'yi vali tayin etti. Ondan sonra, Melik Salih kendisine verilen bunca mal, at, beygir ve davarı alıp, Emir Yusuf'un kızıyla da evlenip, Musul'a vardı. Ancak orada kayınpederi tarafından zehirlenerek öldürüldü. Melik Salih'in vefatından sonra diğer hanımlarından olan üç oğlu kaldı: Büyük oğlu **Melik Musa**, ortancası **Melik Muhammed** ve küçükleri **Melik Abdülhay**. Bunlar Sincar'da oturuyorlardı. H.824 (M.1421) senesinde, Melik Musa ölünce iki oğlu kaldı. Birinin adı Melik Mahmud, diğerinin ise Melik Mansur'dur. Adı geçen Melik Mahmud, kendisiyle beraber olanlarla göçebe hayatı yaşıyordu. Kendisine ait ve başkalarıyla birlikte üç bin eve emir oldu.³

Melik Mahmud ve beraberindeki Döğer boyundan üç bin veya bazı kaynaklara göre dört bin çadırılık bir grupla Sincar (bugün Irak Devleti sınırları dahilinde) ve bir kısmı Mardin Ovası'nda hayatını sürdürdü. Büyük ihtimalle bu grup, Arap kabileleri ile günümüze kadar Araplaşarak hayatını sürdürmekte olduğu kanaatindeyim. **Kebbre** namıyla bilinen göçebe Türkmen aşiretinin Artuklu Türkmenleri'nin atlıları olduğu tahmin edilmektedir.⁴ Bölümle ilgili daha detaylı bilgiye www.talatsimdi.com yayınlar bölümünde Vakıf Şehir Artuklu Mardin kitabına ücretsiz ulaşabilirsiniz.¹⁹

19 Bölüm kaynakları : [1] Ferdi, Katip. **Mardin Artuklu Melikleri Tarihi**. Hazırlayan: Y. Metin Yardımcı – Editör: İbrahim Özcoşar, Hüseyin H. Güneş. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti., 2006, s. 43. [2] Sümer, Prof. Dr. Faruk. **Türk Tarih Kurumu Yayınları**. Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara, 1992, s. 80. [3] Ferdi, Katip. **Mardin Artuklu Melikleri Tarihi**. Hazırlayan: Y. Metin Yardımcı – Editör: İbrahim Özcoşar, Hüseyin H. Güneş. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti., 2006, s. 46. [4] Yurttaşer, Şekip. **Artuklu Yayınları Batık Hazine “Mardin Halk Kültürü”**. ISBN 978-605-9827-21-8, s. 22.